

hallgatás sem teszi fölöslegessé, hogy magunk ne daloljunk hangszerkíséret nélkül, sőt kísérőharmóniák hozzáképzése nélkül, önmagában is megálló dallamot, vagyis szép népdalt.

Én tehát másképp látom az igény kérdését, mint Breuer. Annál is inkább, mivel nem becülöm le a tömegközlelési eszközök jelentőségét az emberi igények alakításában – helyesebben tudatosításában vagy elhomályosításában. Tudom, hogy ha mindig egyféle hatás zápora hull a társadalomra, akkor az igényként is kezd jelentkezni, s akkor könnyű rámutatni, hogy íme: a társadalmi igény. Különösen amikor a hagyományos kultúrában élő rétegek műveltségváltás állapotába kerülnek, mint most a mi parasztságunk; akkor döntő, hogy mit tálalunk eléje a magasabb műveltség tekintélyével. Hogy Mozart és Vivaldi mellett népdalt adunk-e neki vagy táncdalfesztivált rogyásig. Hogy tisztázzuk-e a fogalmakat, vagy már réges-rég tisztázottakat igyekszünk újra összekuszálni, igriccé, Tinódi Lantos Sebestyén népdalainak minősítünk, és legfőbb művelődési feladatnak tekintjük a mai táncdivat „törekvéseinek szerető támogatását”; vagy pedig az a gondunk, hogy rádió, televízió, iskola, könyv és kotta a legmagasabb művészi értékek hatását sugározza az egész társadalomra: a nagy alkotók műveit és a népdal örök értékű darbjait. Az igény a második megoldásra megvan, a többi a művelődéspolitikai feladata.

1969

Útravaló (pedagógusoknak)

Aki nemzedékeket oktat, nevel, annak munkája közvetlenül alakítja a közösséget. A pedagógustól függ, milyen lesz a jövő társadalmá. Neki kell legjobban tisztában lenni vele, milyen közösségnek dolgozik és mit kell tennie érte.

Közösség a falu, a város, a nemzet és közösség az egész emberiség is. Vannak, akik szembeállítják az emberiséget a nemzettel: csak emberiségben volna szabad gondolkodnunk, nemzetben nem, mert az elkülönülés, nacionalizmus.

Nép, nemzet az emberiség része. Minden rész az egészet is jelenti; de az egészért csak a részben tudunk tenni valamit. Ha olyan eszmények megvalósításáért küzdünk saját közösségünkben, amelyek az egész emberiségre érvényesek, amelyek minden ember javát mozdítják elő, akkor népünkben, nemzetünkben is az emberiséget szolgáljuk.

De csak ott vállalhatunk feladatokat, ahol élünk, ahol feladatokkal találkozunk. Aki a nemzete, saját népe szolgálatát az emberiségre való hivatkozással hárítja el, az ki akar bújni a közösséggel szemben kötelező feladatok alól, az semmit sem akar tenni másokért, az önző individualista.

A pedagógus a műveltséget terjeszti a közösségben. A műveltség az emberiség közös nagy teljesítménye: de az emberiség különböző nyelveken keresztül alkotja, fogadja be, fejleszti. Ez már maga is hoz létre különbséget, árnyalatokat, máshol nem található sajátosságokat. Ezekből a sajátosságokból, az egy nyelv-

ven beszélők közös élményeiből, közös történelméből alakult a sajátos nemzeti hagyomány, a nemzeti kultúra. Különböző nemzeti kultúrák együtteséből áll a világ kultúrája. Ahogy a körülöttünk élőkön keresztül dolgozhatunk csak az emberiségért, ugyanúgy csak a nemzeti nyelveken és nemzeti kultúrákon keresztül vihetjük előre az emberi műveltséget is.

A nemzeti kultúra művészi alkotásai, saját népművészetünk termékei nem azért kedvesek, mert „elkülönülhetünk” általuk a többi néptől, hanem mert emberi értékek, amelyekkel legkönnyebb találkozunk, mert közvetlenül a kezünk ügyébe esnek, amelyeket legjobban értünk – nyelvi, történeti okokból, legjobban ismert élmények alapján –, tehát legkönnyebb velük, általuk jutni el emberi élményekhez, műveltséghez.

Aki elfordul valami értéktől, amikor találkozik vele, az tompa az értékkel szemben; hiába hivatkozik arra, hogy máshol, messzebb található értékektől nem fordul el.

Szeretni kell a más értékeit is. Aki olvas, nem áll meg a magyar irodalom határán, magába szívja a világirodalmat is; aki a népművészetet szereti, más népek művészetét is szívesen látja, dalolja, táncolja – ez a mai fiatalság életében nyilvánvaló. Aki viszont itt is el akarja hagyni azt, ami legközelebb van, a saját közösségét, aki bajt lát abban, hogy emberek erős szállal kapcsolódnak a népi, a nemzeti hagyományokhoz, annak nem kell az emberi közösség egyáltalán, az individualista.

Pedagógus nem lehet individualista: pedagógus csak a közösségért élő, közössége feladatait mélyen átérző ember lehet. Pedagógus számára nem lehet közömbös az a műveltség, amit a körülötte élők társadalma alkotott. Csak annak felhasználásával építhet emberi műveltséget; csak azon keresztül juthat el és vihet magával nemzedékeket a világműveltséghez.

Magamról (egy interjú elé)

Budapesten születtem, s a néprajzot választottam életem egyik fő feladatának. Nincs ebben mégsem ellentmondás. Nekem szülővárosom elsősorban nem a nagyvárost jelentette, hanem a magyarság szellemi központját. Nem választott el a vidéktől, minden vidékkel összekapcsolt. Onnan nézve egyaránt enyémnek érezhettem Göcsejt, Őrséget vagy a székelyeket, a csángókat, a Felső-Tisza-vidék népét, a Zobor-vidék palócait vagy a szerémségi magyar szigeteket. Nem lehettem lokálpatrióta – mindjárt patriótává nevelődtem.

Vézna gyerek voltam, sok dühöt és megaláztatást éltem át az erősebbek miatt. Még ma se tudom közömbösen nézni, ha gyengébbet vernek. Lehet, hogy ezért fejlődött ki bennem a dac minden elnyomás ellen, ezért érzem át annyira az elnyomottak ügyét. Ezért is foszlott le rólam a „keresztény-nemzeti-középosztály” ideológia első olvasmányaim hatására: Ady, Szabó Dezső, Móricz, a népi írók, József Attila állított a paraszti és külvárosi szegénység oldalára.

Abba a középosztályba tulajdonképp sose tartoztam bele. Apám halála után kenyérkereső lettem, tizenkét éves koromtól kezdve magánórákat adtam. Így sem volt elég a segítség nyugdíjas, özvegy anyámnak négy gyermeke nevelésére. S az egész társadalmi környezet, amelynek alján éltünk, taszított; ahogy nőttünk, egyre jobban. Így jutottam el a lázadásig, majd a lelkes munka rövid ideje után a visszahúzódságig.